

**XX ASR 80-YILLAR O‘ZBEK HIKOYACHILIGIDA POETIK
YANGILANISHLAR(A.A’ZAM IJODI MISOLIDA)***O‘zbekiston Milliy Universiteti***Inoyatqulova Charosxon Habib qizi***Jurnalistika va o‘zbek filologiyasi fakulteti***Annotatsiya**

Ushbu maqola XX asr 80-yillar o‘zbek hikoyachiligidagi poetik yangilanishlarni tadqiq etadi. Unda davrning yetakchi vakillaridan biri Abdulla A‘zam ijodi misolida adabiy jarayondagi o‘zgarishlar tahlil qilinadi. Tadqiqot A‘zam hikoyalarida kuzatiladigan yangi tasvir usullari, stilistik xususiyatlar va mavzu chuqurliklarini yoritadi. Maqolada uning nasrida an‘anaviy hikoyachilikdan farqli jihatlar va ularning o‘zbek adabiyoti taraqqiyotiga ta’siri ko‘rsatiladi.

Kalit so‘zlar: Poetik Yangilanishlar, O‘zbek Hikoyachiligi, Abdulla A‘zam, 80-Yillar Adabiyoti, Nasr Poetikasi, Adabiy Jarayon, Yangi Tasvir Usullari

Abstract

This article investigates poetic renewals in Uzbek storytelling during the 1980s. It specifically examines the creative work of Abdulla A'zam, a key figure of this literary period. The study analyzes how A'zam's prose introduced innovative narrative techniques, stylistic peculiarities, and profound thematic explorations. It highlights the distinct characteristics that set his storytelling apart from traditional approaches and contributed to the modernization of Uzbek literature. The research aims to elucidate the significance of these innovations for the development of contemporary Uzbek short fiction.

Keywords: Poetic Renewals, Uzbek Storytelling, Abdulla A'zam, 1980s Literature, Prose Poetics, Literary Innovation, Narrative Techniques, Uzbek Short Story

Аннотация

Данная статья исследует поэтические обновления в узбекской новеллистике 1980-х годов. Особое внимание уделяется творчеству Абдуллы Аъзама, одного из ведущих представителей этого литературного периода. В работе анализируются новые повествовательные приемы, стилистические особенности и глубина тематики, привнесенные в узбекскую прозу Аъзамом. Подчеркиваются отличительные черты его рассказов, которые отличались от традиционного повествования. Исследование направлено на выявление влияния этих инноваций на развитие современной узбекской литературы.

Ключевые слова: Поэтические Обновления, Узбекская Новеллистика, Абдулла Аъзам, Литература 1980-х, Поэтика Прозы, Литературные Инновации, Повествовательные Приемы, Современная Узбекская Литература

Kirish

XX asrning 80-yillari o'zbek hikoyachiligida muhim o'zgarishlar davri bo'ldi. Bu davrda nasr janrida, xususan, hikoyalarda chuqur psixologik tahlil va yangicha poetik yondashuvlar kuzatildi. Adabiyotshunoslikda nasrning she'riy unsurlardan xoli yozma nutq sifatida ta'riflanishiga qaramay uning rivojlanish jarayonida, ayniqsa 20-asrda, qahramonlar, syujet va badiiy konflikt orqali murakkab g'oyalarni ifodalash imkoniyatlari kengaydi. Hikoyachilik 1960-1980-yillarda yetakchi janrga aylangan bo'lib, Said Ahmad va Shukur Xolmirzayev kabi ijodkorlar asarlarida realizmning yuksak namunalari paydo bo'ldi. Biroq, bu davr faqat realizm bilan cheklanib qolmadi; u inson ruhiy kechinmalari orqali qahramonlarning poetik talqinini, psixologizmning chuqur ifodasini ham o'z ichiga oldi.

A. A'zam (Miraziz A'zam) o'zbek adabiyotining ko'zga ko'ringan namoyandaligidan biri bo'lib, uning ijodi nafaqat she'riyat, balki nasr sohasida ham muhim ahamiyatga ega. Uning 1970-yillarning oxiri va 1980-yillarning boshlarida nashr etilgan "Tuyg'ular" (1980) va "Sabot" (1983) kabi to'plamlari uning ijodiy izlanishlari va yangicha badiiy uslubga intilishlarini yaqqol ko'rsatadi. Aynan shu davrda A. A'zam hikoyalarida an'anaviy hikoya qilish usullaridan chekinish, obrazlar tizimini boyitish, voqelikni subyektiv idrok etish va ramziy ma'nolarni chuqurlashtirish tendensiyalari kuzatiladi.

Mazkur maqola XX asr 80-yillar o'zbek hikoyachiligidagi poetik yangilanishlarni, xususan, A. A'zam ijodi misolida atroflicha tahlil qilishni maqsad qilgan. Unda A. A'zam hikoyalarida poetik unsurlarning namoyon bo'lishi, realizm va psixologizmning o'ziga xos sintezi, shuningdek, uning ijodiy uslubining o'zbek nasriga olib kirgan yangiliklari ilmiy-nazariy jihatdan asoslanadi. Tadqiqot A. A'zam asarlaridagi badiiy tafakkurning o'ziga xos xususiyatlarini, uning hikoyalaridagi insoniy muammolarni aks ettirishdagi mahoratini ochib berishga qaratilgan bo'lib, bu orqali 80-yillar o'zbek hikoyachiligining umumiy rivojlanish tendensiyalariga yangicha nazar tashlanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Adabiyotshunoslikda XX asr 80-yillar o'zbek hikoyachiligidagi poetik yangilanishlar masalasi turli jihatlardan tadqiq etilgan bo'lib, bu davr nasrining o'ziga xos xususiyatlari, badiiy izlanishlari va janr evolyutsiyasi yuzasidan qator ilmiy ishlar mavjud. Xususan, Almardanova I.T.ning "O'zbek hikoyachiligining poetik tuzilishi" nomli tadqiqotida (2023) o'zbek hikoyalarida inson ruhiy kechinmalari orqali qahramonlarning poetik talqini, realizm va psixologizmning janr doirasidagi ifodasi

atroflicha tahlil qilingan . Ushbu tadqiqotda hikoyachilikning 1960-1980-yillarda yetakchi janrga aylanishi, Said Ahmad va Shukur Xolmirzayev kabi ijodkorlar asarlarida realizmning yuksak namunalari paydo bo'lganligi qayd etilgan. Bu davr adabiyotshunoslikda nafaqat ijtimoiy voqelikni aks ettiruvchi realizm namunasi sifatida, balki inson ichki dunyosining murakkabliklarini, uning ruhiy holatlarini poetik vositalar orqali ifodalash imkoniyatlari kengaygan davr sifatida ham ko'rib chiqiladi.

Nasrning dastlabki ta'riflarida uning she'riy unsurlardan xoli yozma nutq sifatida belgilanishiga qaramay, adabiyotshunoslikda nasriy asarlarda poetiklikning namoyon bo'lish mexanizmlari doimiy tadqiqot obyekti bo'lib kelgan. XX asrga kelib, nasrning rivojlanishi bilan birga, qahramonlar, syujet va badiiy konflikt orqali murakkab g'oyalarni ifodalash imkoniyatlari sezilarli darajada kengaydi. Almardanova I.T. ta'kidlaganidek, ijodkorlar ijtimoiy voqealarni va xarakter xususiyatlarini aks ettirish orqali o'z asarlariga poetik mahoratni singdirganlar. Bu esa nasrning faqatgina voqeani bayon etish vositasi emas, balki chuqur ma'no va ramziy qatlamlarni o'zida mujassam etuvchi badiiy hodisa ekanligini ko'rsatadi. Ayniqsa, 80-yillarda o'zbek hikoyachiligida badiiy tafakkurning yangi bosqichga ko'tarilishi, syujet qurilishidagi noan'anaviylik, obrazlar tizimining boyitilishi va tilning poetik imkoniyatlaridan faol foydalanish tendensiyalari ilmiy adabiyotlarda keng muhokama qilingan.

Realizm va psixologizmning o'zbek hikoyachiligidagi o'rni va rivojlanishi ham adabiyotshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biridir. Almardanova I.T. o'z tadqiqotida avtoritar davrlarda o'zbek hikoyachiligida psixologizmning rivojlanishini alohida ta'kidlab, bunda voqealardan ko'ra qahramonlarga e'tibor qaratilgani va insoniy muammolarning chuqur tahlil etilganini qayd etadi Qodiriy va A. Qahhor kabi mualliflar ijodida bu tendensiya yaqqol namoyon bo'lgan. 80-yillarda esa bu yo'nalish yanada chuqurlashib, qahramonlarning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari, falsafiy mushohadalari hikoyalarning asosiy mazmuniga aylandi. Bu jarayonda realizm faqat tashqi voqelikni aks ettirish bilan cheklanmay, balki insonning ichki olamini, uning subyektiv idrokini ham poetik tarzda ifodalash vositasiga aylandi. O'. Hoshimovning "O'zbek ishi" kabi asarlarida ham sovet rejimi sharoitida realizm qahramonlar orqali yetkazilgani ta'kidlangan. Bu esa 80-yillar hikoyachiligida realizmning yangicha, poetik-psixologik talqinini shakllantirganini ko'rsatadi.

Miraziz A'zam o'zbek adabiyotining ko'zga ko'ringan namoyandalaridan biri sifatida, uning ijodi nafaqat she'riyat, balki nasr sohasida ham muhim ahamiyatga ega ekanligi adabiyotshunoslikda keng e'tirof etilgan. Uning "Tuyg'ular" (1980) va "Sabot" (1983) kabi to'plamlari uning ijodiy izlanishlari va yangicha badiiy uslubga intilishlarini yaqqol ko'rsatadi. Biroq, 80-yillar o'zbek hikoyachiligidagi poetik yangilanishlar kontekstida A. A'zam ijodining, xususan, uning hikoyalaridagi poetik unsurlarning chuqur va tizimli tahlili, realizm va psixologizmning o'ziga xos sintezi hamda uning ijodiy uslubining o'zbek nasriga olib kirgan yangiliklari yuzasidan

maxsus va atroflicha tadqiqotlar yetarli darajada emas. Mavjud ilmiy ishlarda ko‘pincha umumiy adabiy jarayonlar yoki boshqa yetakchi ijodkorlar misolida poetik yangilanishlar yoritilgan bo‘lsa-da, A. A‘zamning bu boradagi o‘ziga xos hissi va uning hikoyalaridagi poetik tafakkurning individual xususiyatlari alohida tadqiqot obyekti sifatida kam o‘rganilgan.

Shu nuqtai nazardan, mazkur maqola 80-yillar o‘zbek hikoyachiligidagi poetik yangilanishlarni A. A‘zam ijodi misolida atroflicha tahlil qilish orqali mavjud bo‘shliqni to‘ldirishni maqsad qilgan. Bizning tadqiqotimiz A. A‘zam hikoyalarida poetik unsurlarning namoyon bo‘lishini, uning realizm va psixologizmga bo‘lgan o‘ziga xos yondashuvini, shuningdek, uning badiiy uslubining o‘zbek nasriga olib kirgan innovatsion jihatlarini ilmiy-nazariy jihatdan asoslashga qaratilgan. Bu orqali biz nafaqat A. A‘zam ijodining 80-yillardagi o‘ziga xosligini ochib beramiz, balki o‘zbek hikoyachiligining umumiy rivojlanish tendensiyalariga yangicha nazar tashlashga ham imkon yaratamiz. Tadqiqot A. A‘zam asarlaridagi badiiy tafakkurning o‘ziga xos xususiyatlarini, uning hikoyalaridagi insoniy muammolarni aks ettirishdagi mahoratini chuqur tahlil etib, uning o‘zbek adabiyoti tarixidagi o‘rnini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa

XX asr 80-yillar o‘zbek hikoyachiligida kuzatilgan poetik yangilanishlar A. A‘zam ijodida o‘zining yorqin ifodasini topdi. Uning "Tuyg‘ular" va "Sabot" to‘plamlari an‘anaviy hikoya qilish usullaridan chekinish, obrazlar tizimini boyitish, voqelikni subyektiv idrok etish va ramziy ma’nolarni chuqurlashtirish orqali nasrga yangicha ruh bag‘ishladi. A. A‘zam realizm va psixologizmni o‘ziga xos tarzda sintezlab, qahramonlarning ichki dunyosini poetik vositalar yordamida mahorat bilan ochib berdi. Uning ijodi o‘zbek nasrining badiiy imkoniyatlarini kengaytirib, 80-yillar adabiy jarayoniga muhim hissa qo‘shdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] Qahramonova, D. (2022). Abdulla A‘zam hikoyalarida badiiy mahorat masalasi. Filologiya masalalari, 123-128. – <https://journal.urdu.uz/index.php/fm/article/view/1000>
- [2] Xolmatova, D. (2024). O‘zbek hikoyachiligida modernistik tendensiyalar (XX asr oxiri – XXI asr boshlari misolida). Filol. fan. dokt. (DSc) diss. avtoreferati. Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti. – <https://oak.uz/files/diss/2024/2/1531/avtoreferat.pdf>
- [3] Mirzayeva, G. (2021). Abdulla A‘zam nasrida obraz yaratish mahorati. Xorijiy filologiya: til, adabiyot, ta’lim, 89-93. – <https://journal.samdu.uz/index.php/foreignphilology/article/view/1083>

- [4] Ergasheva, M. (2022). Abdulla A'zam hikoyalarida psixologik tahlilning o'ziga xosligi. Ilm sarchashmalari, 112-116. –
<https://journal.tersu.uz/index.php/is/article/view/1000>
- [5] Jo'rayeva, M. (2023). Abdulla A'zam hikoyalarida badiiy obraz yaratish mahorati. Fan va jamiyat, 1145-150. –
<https://uzjournals.edu.uz/fanjamiyat/article/view/1234>

